

ESAD REJİMİ NEDEN YIKILMADI: TEMEL DİNAMİKLERİ VE STRATEJİLERİ

Öğr. Gör. Dr. Dilek CANYURT

Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Mudurnu Süreyya Astarıcı MYO

dcanyurt@gmail.com

Özet

Arap Baharının etkileri Suriye'ye ulaştığında pek çok kesim Esad için kısa bir ömür biçmişti. Ancak Esad iktidarı, rejimin ülkede köklendirdiği bir takım iç dinamikler ve dış müttefiklerin etkisinin yanı sıra, yaptığı stratejik hamleleri sayesinde 2011 yılında başlayan direniş hareketlerine karşı ayakta kalmayı başarabilmiştir. Özellikle, kendisine sadakatle bağlı bir kesimin desteğinin yanı sıra, diğer kesimlerden de kendisine çıkar bağları ile bağlı gruplar Baas rejiminin elini güçlendirmektedir. Ayrıca, Baas rejiminin güçlü ve yaygın iç istihbarat birimleri ile desteklenen baskıcı yapısı, Esad'a karşı direnişi zayıflatan bir etki olmuştur. Dahası, İran ve Rusya'nın ne yaparsa yapsın Esad'ın yanında yer alarak BM'nin müdahalelerinin önünü tıkamaları ve askeri, parasal ve lojistik her türlü desteklerini esirgememeleri de rejimin yıkılmasını engellemiştir. Bütün bunların yanı sıra, bazı stratejik manevraları da Esad'ın elini güçlendirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Suriye, Baas Rejimi, İç Savaş, İran, Rusya

WHY ASSAD REGIME DID NOT COLLAPSE: BASIC DYNAMICS AND STRATEGIES

Abstract

When the effects of Arab Spring reached out to Syria, many thought that Assad regime would collapse in a short time. However, Assad thanks to a number of internal dynamics, which took root in the country because of the regime and thanks to the influence of foreign allies, and the strategic moves that he made, was able to survive, despite the resistance movements, which started in 2011. Especially, alongside the people who are bond with him at heart, some other groups of the society who are bond with him for their own benefit make Baas regime stronger. Besides, the oppressive structure of Bass regime that has been supported with the strong and widespread domestic intelligence agency has been effective on weakening the resistance against Esad. Moreover, the fact that Russia and Iran always stand beside Esad no matter what happens and that they block the interventions of UN and the fact that they always provide military, financial and logistical aid, have prevented the destruction of the regime. Besides all of these, some strategical maneuvers have also made Esad more powerful.

Keywords: Syria, Baath Regime, Civil War, Iran, Russia.

Giriş

Arap uyanışı/baharı denilen süreç, 17 Aralık 2010 tarihinde Tunus'ta üniversite mezunu bir seyyar satıcı Muhammed El-Buazizi'nin, güvenlik güçlerinden görmüş olduğu kötü muameleyi protesto etmek amacıyla kendisini yakması (Oğuzlu, 2011: 9) ile Tunus'ta patlak veren eylemlerle başlamıştır. Bu olayların devamında da, Ortadoğu'da pek çok ülkede siyasi olarak taşlar yerinden oynamıştır. Buazizi'nin bireysel eylemi ile ilk ateşini yaktığı Ortadoğu'yu saran süreç, gerçekte halkın yolsuzluk ve geri kalmışlığın sorumlusu olarak gördükleri otoriter rejimleri, demokratik yollarla iş başına gelecek yeni yönetimler ile değiştirebilecekleri beklentisinin göstergesi olarak ortaya çıkmıştır (Koçak, 2012: 26). Ancak bu halk hareketleri, Suriye'de trajik bir iç savaşa dönüşmüştür. Bu süreçte 3.1 milyon kişi Suriye'den yurt dışına göç etmiş, 6.3 milyon kişi de, ülke içerisinde yer değiştirmiştir. 2015 yılı verilerine göre, iç savaşta ölenlerin sayısı 470 bini bulmuştur (Nasser vd., 2016: 40-41-61). Bu rakamlar her geçen gün artmaktadır. İç savaş 13.5 milyon kişiyi yardıma muhtaç hale getirirken, 4.6 milyon insan ise ulaşılması güç alanlarda sıkışıp kalmıştır (UNOCHA, 2017). Ülkenin bu zorlu hali ortada iken, Suriye krizi ilk başladığında birkaç ayda devrileceği sanılan Esad rejimi varlığını sürdürebilmeyi başarmıştır. Hatta, bunca zaman içerisinde ülkede iktidarının sona ermesi bir tarafa, Suriye'nin geleceği için hesaba katılması gereken güçlü bir aktör olduğunu da taraflara göstermiştir. Suriye iç savaşında özellikle ilk başlangıçta, Batı ülkelerinin Suriye muhalefetine olan güçlü desteğine rağmen, Baas rejiminin nasıl olup da hala önemli bir aktör olarak devamlılığını sürdürebildiği, dahası bazı kazanımları elde edebildiği araştırılması gereken bir konudur.

Konunun öneminden dolayı da bu çalışmada; Baas rejimini ve bu rejimle özdeşleşmiş Beşar Esad'ı güçlü kılan etmenler incelenecektir. Bunu anlaşılabilmesi için öncelikle, Suriye ile ilgili olarak Baas rejiminden kaynaklı bazı özelliklerin bilinmesi gerekmektedir. Diğer yandan, iç savaş sürecinde ülke muhalefetine durumu ve küresel ve bölgesel güç odaklarının Suriye krizindeki konumları da araştırılması gereken konulardan birisidir. Ayrıca, Suriye iç savaşında Baas rejiminin kendisini koruyabilmek amaçlı yaptığı bazı stratejilere de değinmek gerekmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada amaç, Esad iktidarını güçlü kılan iç dinamikler ve rejimin iç savaş sürecinde uyguladığı stratejiler ile bölgesel ve küresel güçlerin etkilerinin anlaşılmasıdır. Dahası bu süreçte önemli olan, diğer etkenlerden biri olarak Suriye muhalefetine kaynaklı özelliklerin ortaya konulmasıdır. Bu perspektiften de ilerleyen bölümlerde Esad rejimini ayakta tutan kendi yapısından kaynaklı bir takım özellikler öncelikli olarak açıklanacak ve rejimin ayakta kalmak için savaş sürecinde uyguladığı stratejilere

değınilecektir. Bütün bunlara ek olarak, rejimin dış destekleri ve Suriye muhalefetini yapısı ve diğer başka etmenler tartışılarak, Baas rejiminin nasıl olup da hala ayakta kalabildiğı araştırılacaktır.

1. Esad Rejimini Güçlü Kılan İç Etmenler

Baas rejimi, 1970 yılında Hafız Esad'ın başa geçmesi ile Suriye'nin kaderine hâkim olmuş ve ülkede her alanda etkili ve otoriteryen yapıdaki tek parti rejimidir. Baas'ın, aynı zamanda en tepede liderin bulunduğu tek adam rejimi özelliğı ile devam eden bir yapısı vardır (Pipes, 1990: 156; Bar, 2006: 356). Hafız Esad'ın şekillendirdiğı Baas rejimini güçlü kılan, kendisinden kaynaklı bir takım iç etmenler vardır. Bunlardan biri; kendisine sadakatle bağlı bir kesimin varlığıdır (Gürsun, 2010: 25). Zaten Suriye toplumunda, bölge ve aşiret bağları güçlü olduğu için bütün siyasi partiler (Gürsun, 2010: 25) bu bağları kullanmıştır. Diğerleri gibi Baas Partisi de 1963 yılında iktidara geldiğinde, bu mezhep bölge ve aşiret bağlarını kullanarak (Dam, 2000: 39) kendini güçlü kılmıştır. Bu dönemden sonra, öncelikli olarak Nusayriler, sonra da Dürziler ve İsmaililer gibi azınlık Müslüman cemaatler, iktidar kurumlarında nispeten daha büyük bir oranda temsil edilmeye başlanmışlardır. Dolayısıyla Suriye'de siyasi hayat Baas Partisi ile bu azınlık gruplarının hâkimiyetine girmiştir (Dam, 2000: 131). Bu değışimin akabinde, 1970 yılından itibaren yönetimi eline geçiren Hafız Esad, kendisine sadık arkadaşları, aile üyeleri ve kabileler yardımı ile Suriye'de, güçlü, stabil ve merkeziyetçi bir yapı kurmuştur (Zisser, 2007: 8-9). Örneğın; Bu yapıda başta Esad ailesinin mensup olduğu Kelebiye kabilesi olmak üzere, Hayatin ve Haddadin gibi Kelebiye ile ittifak halindeki kabilelerden, özellikle Esadlarla kan bağı olanlar görev almaktadırlar. Başkanlık Muhafızları Komutanı Esad'ın kardeşi Mahir Esad'tır. Genelkurmay Başkan Yardımcısı eniştisi Asıf Şevket'tir (Ulutaş, 2011). Bu sistemde, en tepede başkanın bulunduğu, onun altında yakın subay arkadaşlarının yer aldığı, devamında başkana en yakın arkadaşlarından oluşmuş bir teknokrat grubun bulunduğu, daha altta, askeri ve istihbarat güçlerinin bulunduğu bir yapı inşa edilmiştir (Bar, 2006: 356-358).

Baas sisteminde mezhepsel bağlar, toplumsal yapılarda çok açık bir şekilde kullanılmazken, toplumun diğer kesimleri ile işbirliğı yürütülürken, askeriye'nin durumu biraz farklılık göstermektedir. Sünni askerler askeriye içinde görev alsalar bile, Baas tarafından güvenilir bulunan Nusayri subayların denetiminde bulunmaktadırlar. Dahası, Suriye'nin bütün hassas konumlarında bu şekilde güvenilen mezhepsel ve kabilesel bağlarla iktidara bağlı kişiler

bulunmaktadır (Dam, 1980). Hafız Esad tarafından inşa edilmiş olan Baas rejimi, böylece kendi oligarşik yapısını oluşturmuştur. Rejim, gerek mezhepsel ve kabilesel bağlarla kendilerine bağlı olan, gerekse çıkar bağı ile iktidara kenetlenmiş her türlü toplumsal kesimden oluşan bir yapıdır (Serim, 2014). Bunlara; Emad Ghraiwati, Muhammed Hamsho, Nabeel Kuzbari, Tarif Akhras, Fares Chehabi, Halid Hboubati, Mohamad Al-Shaer, Kamel Sharabati, Mortada Dandashi, Zuhair Sahloul, Shallah ailesi, Tlass ailesi, Joud ailesi, Anzrouti ailesi, Daa'boul ailesi Shamel Azmeh, gibi Sünni ailelerin yanısıra; Essam Anbouba, Yakupian ailesi, Hani Azzouz, Ömer Karkour gibi Hıristiyanlar ve Esad, Makhulf, Şalice ve Süleyman gibi Nusayri aileler (Azmeh, 2016: 513) örnek olarak verilebilir. Toplumun her kesimi ile yapılan bu ittifaklar sayesinde, Nusayri azınlık bir rejim görüntüsünde olsa da Baas, çok farklı mezhepsel, dini ve etnik yapıların bulunduğu Suriye toplumunda varlığını sürdürmeyi başarmıştır. Esad'ın kurduğu sistemde görünürde seçimler gerçekleşmektedir. Ancak bütün partiler “halk konseyi” isimli çatı bir kurum altında toplanmıştır (Dinçer ve Coşkun, 2011: 10; Zisser, 2007: 10). Dışarıdan bakıldığında Nusayri ve mezhepçi bir rejim şeklinde bir yapı gösteren Baas iktidarı, gerçekte kendi çıkarları için kabilesel ve mezhepsel bağlarını kullanmıştır. Bunların yanısıra menfaat bağlarını da, kendi bekası için kullanmış bir özellik taşımaktadır. Bu yapının en önemli özelliği, rejime sadakatle bağlı olmalarıdır. Bu nedendir ki, Şam ve Halep'in zengin işadamları başlangıçta muhalif hareketlerin yanında yer almamışlardır (Zisser, 2012: 108). Hafız Esad kendisine sadakatle bağlı bu kesimler sayesinde darbelere dayanıklı bir rejim inşa etmiştir (Darwisheh, 2013) ve bu güçlü yapı ile kendi gücünü devam ettirebilmiştir.

Baas rejimini gücünü ve devamlılığını sağlayan etmenlerden diğeri, halka karşı tereddütsüz uygulanan baskı ve şiddettir ki, ideolojik olarak Baas'a karşı bir söylemde bulunmak bile, ölüm tehlikesi ile karşı karşıya kalmak demektir. Hafız Esad döneminde, binlerce gözaltı, işkence (Darwisheh, 2013: 9) gibi olayların benzerleri Beşar döneminde de gerçekleşmiştir. Arap Baharı'nın ilk yansımalarının olduğu dönemlerde, gösterileri bastırma bahanesi ile sivil halk tutuklanarak hapisanelere atılmış ve işkencelere maruz bırakılmışlardır (Tello, 2012). Bu baskıcı yapı, istihbarat toplayan ve rejimin muhaliflerini tutsak edebilen Suriye'nin iç güvenlik mekanizması ile sağlanmaktadır. Suriye'de birkaç güvenlik gücü şebekesi vardır ve bunlara ait gözaltı hücreleri ve sorgulama merkezleri de bulunmaktadır (Globalsecurity, 2012).

Özellikle Hafız Esad'ın, ülkede suikast sonucu öldürülen 300 Nusayri'nin ölümünden sorumlu tuttuğu, Müslüman Kardeşler örgütünden kaçmak için, Tedmur'daki hapisanede

bulunan 700 Müslüman Kardeşler üyesini öldürmüştür. Ayrıca buna benzer şekilde, 1982 yılında Hama'da bir katliam yaparak, farklı kaynaklardan 5 bin ila 15 bin arası rakamlarla ifade edilen sayıda örgüt üyesini öldürmüş olması (Seale, 1989: 329-332) da Suriye tarihindeki önemli dönüm noktalarıdır. Ayrıca Müslüman Kardeşler örgütüne üye olanlar için idam cezası öngören ve hala yürürlükte olan yasa maddesi de (Abbas, 2011: 6) muhalefetin bastırılması adına çok ciddi bir etmendir. Böylece Esad, kendisine muhalif Müslüman Kardeşler grubu ile mücadele amacıyla yapmış olduğu acımasız uygulamalar yoluyla toplumsal itaati sağlamıştır (Bozarslan, 2014: 257). Görüldüğü üzere Baas rejimi; kendisine sekteryen bağlarla bağlı sadık bir kesimin varlığı ve çıkar bağı ile kurduğu müttefikliklerin yanı sıra, yaygın istihbarat ağı ve acımasız şiddet uygulamaları sayesinde güçlü bir yapı oluşturmayı başarmıştır. Bütün bunlar, iç savaş sürecinde bile ayakta kalmasını sağlayan etmenlerden biri olarak ortaya çıkmaktadır.

2. Rejimi Destekleyen Taraflar

Yukarıdaki bölümde açıklanan özelliklerin Baas rejimini güçlü kılan etmenler olduğu açıktır. Ancak Baas rejiminin devrilmemesini sadece bu içsel nedenlere bağlamak ise yetersiz kalacaktır. Bütün bunların yanısıra bölgesel güç odaklarının Beşar Esad'a olan güçlü desteği, rejimin devrilmemesindeki en önemli etkenlerden biridir. Özellikle Rusya'nın yardımları rejimin güçlenmesine yol açmıştır (McCain, 2016: 3). Bu bağlamda, Rusya ile birlikte Çin'in çabaları ile ABD, İngiltere ve Fransa gibi ülkelerin Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinde (BMGK) Suriye ile ilgili karar çıkartılması engellenmiştir (Ekrem, 2012: 28). Ayrıca, Hizbullah ve İran'ın Suriye'de aktif çatışmalara katılmaları ve Rusya ile birlikte İran'dan danışman ve askeri mühimmat da dâhil olmak üzere, her türlü yardımı almış olması da Esad'a katkı sağlamıştır (White, 2013: 4).

Rusya Esad rejimine destek amaçlı olarak Suriye'ye savaş uçakları, savaş gemileri ve 4000 adet asker konuşlandırmıştır (Rezaei, 2016: 76). Dahası, Rusya Suriye'ye S-300 hava savunma sistemi yerleştirmiştir (Dünya, 2016). ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Nauert'in, Şubat 2018'de yaptığı bir basın toplantısında; rejimin 2015 yılından sonra toparlanmış olmasını, Rusya'nın desteğine bağlamış olması da (Habertürk, 2018) bu ülkenin, rejim açısından ne denli önemli olduğunu açıklar niteliktedir.

İran'ın, Esad iktidarına olan desteği de dikkate alınması gereken öneme haizdir. İran, Suriye için istihbarat sistemleri tedarik etmiş ve ülkeye Devrim Muhafızları'nı göndermiştir

(Sandıklı ve Semin, 2012: 12). Bu bağlamda, Suriye’de rejim için savaşan yaklaşık 20 bin savaşçıdan 10 bin kadarının Hizbullah’ın sağladığı askerlerden oluştuğu iddiaları vardır. Hatta bu rakamlar ilgili olarak 2017 başlarında İranlı savaşçıların 25 bini bulunduğu iddiaları da bulunmaktadır (Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu, 2017). İran’ın rejime olan desteği o kadar güçlü bir destektir ki, Devrim Muhafızları temsilcisi Ali Saidi, Esad’ın varlığını İran’ın Suriye politikasının kırmızı çizgisi olarak tanımlamıştır (Sputnik, 2017).

Suriye rejimine destek veren aktörlerden bir diğeri de Çin’dir. Çin, BMGK’nin oylamaya sunduğu Suriye’ye yönelik olarak yaptırım uygulanması ile ilgili kararları 2017 yılında altıncı kez veto etmiştir (Cumhuriyet, 2017). Çin’in Esad rejimine desteği Rusya ve İran gibi doğrudan değilse de, BMGK’nin Suriye’ye müdahalesini veto ederek dolaylı olarak katkısı olmuştur.

Anlaşılan odur ki; Beşar Esad’ın ayakta kalmasının en önemli nedenlerinden biri İran ve Rusya gibi müttefiklerinin güçlü desteğini almış olmasıdır. Bu destek o kadar güçlüdür ki, her şartta devam etmiştir. Örneğin; 21 Ağustos 2013’de rejim güçleri tarafından düzenlenen kimyasal silah saldırılarında, binden fazla kişinin hayatını kaybetmesi üzerine, bu silahların kullanımını konusunda Beşar Esad yönetimini kesin ifadelerle uyanan Batı ülkeleri, Suriye’ye müdahale konusunu gündeme getirmişlerdir (Haberler, 2013). Daha sonra Rusya’nın, Suriye’nin kimyasal silahları uluslararası topluma teslim etmesi önerisi (Atalay, 2013) üzerine müdahale gündemden düşmüştür. Gittikçe derinleşen Suriye Krizi ile Suriye’nin giderek yükselen radikal İslami söyleme sahip terör örgütlerine, adeta ideolojik ve silahlı bir eğitim kampı haline dönüşmüştür. Bu desteklerin yanı sıra, Suriye rejiminin iç savaş sürecinin başlarında yapmış olduğu bazı stratejik manevralar da ayakta kalmasına katkı sağlamıştır.

3. Baas Rejiminin Stratejileri

Baas rejimi daha iç savaş bu kadar karmaşık bir hal almamışken, muhalefeti zayıflatmayı amaçlayan bazı stratejik manevralarda bulunmuştur. Bunlardan bir tanesi, Suriyeli Kürtlerinin muhalefetini kırma amaçlı, ülkenin kuzey ve kuzeydoğusunda Partiya Yekîtiya Demokrat (PYD) gibi terör örgütleri ile işbirliğine gitmesidir (Sandıklı ve Semin 2012: 8). Rejim daha krizin hemen başlangıcında ilk etapta, ülkenin kuzeyini PYD’ye bırakmıştır (İnternethaber, 2012). Böylece önemli bir muhalif kesime istediğini vererek, güç ve tek bir muhalif oluşumun önünü kesmiştir. Diğer yandan bunu yaparken, muhaliflere açık destek

veren Türkiye'ye karşı, PYD'yi kullanmak istediği de akla yatkın bir yorumdur. İronik olanı ise muhalefetin önünü kesmek için ülkesini daha ilk başta bölen rejimin kendisi olmuştur.

Baas rejiminin muhalifleri zayıflatmaya yönelik terörist algısını pekiştirmek amaçlı olduğu ifade edilebilecek taktiklerinden biri de, ülkenin belli bölgelerini mücadele etmeksizin el-Kaide bağlantılı en-Nusra Cephesi'ne terk etmiş olmasıdır (Semin, 2015: 3). Ayrıca, yapılan bütün müzakere süreçlerinde rejim tarafı terörizme vurgu yapmaktadır ve kendilerine karşı silah yöneltmiş tüm grupları terörist olarak kabul etmektedir (Aljazeera, 2016). Böylece, demokrasi talepleri ile yola çıkan Suriye muhalefeti, terörist olarak algılanacaktır. Daha sonraki dönemde, artan radikalizmle birlikte rejim amacına ulaşmıştır.

Rejimin diğer bir taktiği ise kendisine muhalefet etme ihtimali olan kesimleri sekteryen ve dinsel bağları kullanarak kendisine bağlamasıdır. Bu bağlamda, ayaklanmaların dini temelli olduğu, bu eylemlerin arkasında Nusayrileri Suriye'den atmak isteyen el Kaide'nin bulunduğu propagandasında bulunmuştur. Ayrıca Beşar yönetimi, Nusayri kesime, yenilirse evlerinden olacakları ve ikinci sınıf vatandaş durumuna düşecekleri ve Suriye'de hiçbir hakka sahip olmayacakları gibi konularda söylemleri sürdürmüştür (BBC, 2013). Böylece Suriye'de Nusayri azınlık, artık rejimin kaderini kendi kaderleri olarak algılamaya başlamışlardır (Taştekin, 2015: 51). Oysaki Nusayri kesim içerisinde, kayda değer oranda rejim muhalifi de bulunmakta ve ilk eylemlere iştirak etmekteydiler (Taştekin, 2015: 74-75). Ancak son dönemde, bütün Nusayriler Baas rejimi etrafından kenetlenmişlerdir.

Baas iktidarının diğer bir stratejisi, muhalefetle mücadelede düzensiz birlikleri kullanmaktır (White, 2013: 4). Bunlara Şebbiha adı verilmektedir ki, ayaklanmalar başladığından beri, rejimin günlük ücret karşılığı kullandığı çetevari bir örgüttür (Abbas, 2011: 4-5). Görülen odur ki, rejimin bütün bu manevraları onun devamını sağlasa bile, iç savaşın derinleşmesine neden olmuştur.

Baas rejiminin belli başlı stratejileri; birincisi, yukarıda açıklanan geçmişten beri devam eden dış müttefiklerinden destek almak; ikincisi, kuzey bölgeleri PYD'nin kontrolüne bırakmak; üçüncüsü muhalifleri terörist olarak lanse etmek; dördüncüsü, Şebbiha gibi paramiliter güçleri mücadelesinde kullanmak; beşincisi de mezhepçi söylemlerle Nusayrileri tamamen kendisine bağlamak şeklinde sıralanabilir. Bu anlatılan etmenlerin yanı sıra Esad rejiminin kendisinden ve müttefiklerinden kaynaklı olmayan bazı nedenler de Esad rejiminin ayakta kalmasına yol açmıştır.

4. Suriye Muhalefedinin Durumu

Yukarıda açıklanan Baas'ı güçlü kılan etmenlerin yanında muhaliflerin kendisinden kaynaklı bazı zayıflıklar ve başka diğer etmenler de rejimin devamını kolaylaştırmıştır. Öncelikli olarak, Suriye muhalefeti farklı fraksiyonlardan parçalı bir yapıya sahiptir. Bu bölünmüşlüğü giderilmesi için pek çok çaba harcanmış ve muhalif hareketleri tek çatı altında toplayabilmek için kurulan "Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Koalisyonu" (SMDK) (Suriye Ulusal Konseyi ve Devrimci Güçler Koalisyonu, 2012) da muhalifleri bir araya getirme noktasında başarılı olamamıştır. Oysaki Suriye'deki ayaklanmalar ilk başladığında, bu süreç Baas rejiminden kurtulmak isteyen her kesim için değişimin umudu olarak görülmekteydi. Güçlü Baas rejimi ancak güçlü ve birlikte hareket edebilen bir muhalefetle değişebilecekti. Ancak fiili durum böyle gerçekleşmedi ve Suriye'de en önemli muhalif hareketlerden Kürtler 2016 yılında Cezire, Kobani ve Afrin'i kapsayan bölgede federal bölge ilan ederek (Globalsecurity, 2016) tamamen Suriye muhalefetinden ayrı bir boyuta geçmişlerdir. Muhalif yapı içerisinde başkaca bölünmelerde vardır ki ülkedeki yerel sivil aktörler genellikle kendi bölgelerinde hâkim güçlere ve askeri gruplara bağlı olarak hareket etmektedirler (Friederike ve Becker, 2016: 3).

Suriye muhalefetini temsil ettiği düşünülen Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) , ülkedeki küçük lokal gruplardan oluşmuş zayıf ve gevşek bir yapıya sahiptir. O'nun bu yapısı, Cihatçı grupların genişlemesine de zemin hazırlamıştır (Lister, 2014: 87). Suriye'ye mobilize olan yabancı savaşçılar ve cihatçı grupların sahada etkinliğini arttırmasıyla, Suriye muhalefeti büyük bir değişim göstermiştir ve Suriye muhalefeti giderek Cihatçı eksene kaymıştır. Bu duruma da verdikleri tüm sözlere rağmen uluslararası toplumun Suriye muhalefetine yeterli desteği sağlamamış olması (Ulutaş vd., 2015: 9), önemli bir etkidir. Destek vermek bir tarafa, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi gelişen olaylar karşısında, Suriye rejimini açık bir dille dahi kınayamamıştır (Kodmani, 2015). Ayrıca, Katar ve Suudi Arabistan'ın yeterince askeri yardımları söz konusu değildir (Phillips, 2012: 75). ÖSO'ya Körfez ülkelerinden ve Suudi Arabistan'dan bazı hafif silah gelse bile (The Guardian, 2012) Suriye muhalefetini destekleme iddiasındaki hiç bir ülke, muhalefete ciddi para desteği sağlamamıştır (Şen, 2015: 11). Hatta Rejim muhalifi grupların ABD'nin desteğine ciddi ihtiyaçları varken ve Esad-Rusya-İran güçlerinin Halep'e yaklaştıkları bir dönemde, ABD sessiz kalmayı tercih etmiştir (Alemdar, 2016). Dahası ABD radikalizmi bahane ederek, Rejim ile gizli ittifak iddiaları olan (Sabah, 2017) PYD tarafına destek vermeyi tercih etmiştir.

Bu konuyu, İsrail-ABD politikaları ve Batının Arap Baharı karşısında takındığı pozisyon açısından değerlendirmek gerekirse; İsrail için Sünni bir idareye sahip olan Suriye, tercih edilir bir durum değildir (Fuller, 2016: 380). Dalar, Suriye’de başa geçecek dini değerlere bağlı Sünni bir yönetimin, ABD tarafından İsrail’in güvenliği için tehdit olarak algılandığından destek görmeyeceği (Dalar, 2016: 37-38) yorumunu yapmaktadır. Bu perspektiften Arap Baharı sürecinde, Mısır’da gerçekleşen iktidar değişiminin ardından yapılan askeri darbeye AB, ABD ve İsrail’in sessiz kalarak adeta destek çıkmaları da (Tekin, 2016) göstermektedir ki Batı eskiyen Ortadoğulu diktatör partnerlerinin yerini alabilecek, çıkarlarına uygun ortakları bulmakta güçlük çekmektedir. Dolayısıyla da Suriye dâhil Ortadoğu’da güçlü demokratik yönetimlerin oluşabileceği bir şekilde güçlü destek vermediği gibi, Müslüman Kardeşler gibi dini bağlamlara atıf yapan Sünni yöneticilere de uzak durmaktadır.

Duran ve Yalçın konuya farklı bir bakış açısından yaklaşarak, ABD’nin bölgedeki çözümsüzlükten memnun olduğunu ve bu süreçte yıpranan bölgesel güçlerin zayıf düşerken ABD’nin güçleneceği beklentisi bulunduğunu iddia etmektedirler (Yalçın ve Duran, 2016). Obama’nın yerine gelen Trump yönetimi ile ABD Suriye konusunda daha aktif davranmaya başlamış, hatta İngiltere ve Fransa ile birlikte Nisan 2018’de çok gösterişli bir şekilde Suriye’yi vurmuştur (Habertürk, 2018). Ancak bütün bu müdahaleler Esad yönetimini zayıflatmaktan çok, Batılı güçlerin bölgede varlığını teyit eden bir güç gösterisi izlenimi oluşturmaktadır. Her ne olursa olsun, Suriye küresel ve bölgesel güçlerin mücadele alanına dönüşmüşken, yalnız bırakılan Suriye muhalefeti ile üstü örtülü olarak varlığına müsaade edilen Esad rejimi ayakta kalmaya devam etmektedir.

Bütün bu yalnız kalmışlık Suriye muhalefetini radikalleştirirken, Suriye iç savaşına müdahil olan İran ve Hizbullah gibi müttefiklerin, sekteryan bakış açıları da bu değişimde etkili olmuştur (Ulutaş vd., 2015: 9). Tüm bu sebeplerle radikalleşen Suriye muhalefetinin durumu Esad iktidarının işini kolaylaştırmış, silahlı grupların Nusayrileri hedef almasıyla, Nusayriler muhalif hareketlerden uzaklaşarak rejime bağlanmışlardır (Taştekin, 2015: 74-75). Hıristiyanlar ve Ermeniler de yine İslami bir yönetimin geleceği korkusu ile rejimi desteklemiş ya da tarafsız kalmayı tercih etmişlerdir (Hasan, 2012: 57). Bu noktadan da Suriye muhalefetinin Esad’a karşı güçlü bir destekten yoksun bulunması ve giderek radikalleşme eğilimleri, muhalifleri zayıflatırken, Baas’ın ömrünü uzatan etmenler olarak ortaya çıkmıştır. Diğer yandan muhaliflerin diğer bir zayıf yönüde ÖSO’nun rejim ordusuna göre küçük ve zayıf bir yapılanması olmasıdır. Suriyeli muhaliflerin yeterli birlik ve

koordinasyonlarını tesis etmeksizin ve gerekli ağır silahlara sahip olmadan, silahlı mücadeleye başlamış olmaları erken bir manevra olmuş ve daha ilk başından Esad'ın düzenli ordusu karşısında başarısız olmaları sonucunu doğurmuştur (Sandıklı ve Semin, 2012: 13). Ayrıca iç savaş halinin, silahsız insanları tahakküm altına almaya hazır silahlı unsurlar için, müsait bir ortam hazırlamış (Bozarslan, 2016: 81-83) olması gibi nedenlerle, rejimin gidip gitmeyeceği yönünde kararsız kalan birçok insan, Esad tarafında olmayı daha güvenli bularak rejime yanaşmışlardır (Phillips, 2012). Muhalifler arasında çeşitli birleşme girişimlerine (Durgun, 2017) rağmen, Birleşmiş Milletler (BM) Suriye Özel Temsilcisi Staffan De Mistura'nın da dediği gibi, Esad'a karşı muhalifler hiçbir zaman başarılı olamamıştır (Durgun, 2017).

Sonuç

Sonuç olarak rejimin bir takım özellikleri ve taktiklerinin yanı sıra, kendisine tam destek veren gayretli müttefiklerinin varlığı Esad rejimini ayakta tutarken, muhalefetin yeterli destek alamayı ve zayıf durumu rejimi daha bir kalıcı kılmıştır. Baas rejimi; kendisine sadakatle bağlı, sekteryen bağlar kullanılarak inşa edilen bürokratik ve askeri yapısı, toplumun her kesiminden çıkar bağları ile iktidara bağlı olan müttefiklerin varlığı, yaygın istihbarat ağı ve acımasız otoriteryen uygulamalarının da etkisi ile zaten çok güçlü bir yapıya sahiptir. Bu güçlü yapısına ek olarak; Suriye'nin eski müttefiki olan İran ve Rusya, iç savaş başladığından beri rejime askeri, lojistik ve ekonomik her türlü desteği esirgememişlerdir. Bunlara ek olarak; desteklerini uluslararası platformlarda da devam ettirmeleri, Esad rejiminin yıkılmasına engel olmuş hatta giderek elini güçlendirmiştir.

Şam iktidarı tarafında durum bu iken Suriye muhalefeti, özellikle parçalı yapısı ile daha ilk başlangıçta, Esad'ın karşısında güçlü bir duruş sergileyememiştir. Oysa Suriye krizi ilk çıktığında, çoğu sadece söylemde kalsa bile uluslararası alanda güçlü bir desteğe sahiptir. Bilhassa Kürt muhalefetinin özerklik talepleri ile Suriye muhalefetinden ayrı şekilde davranması, muhaliflerin gücünü zayıflatmıştır. Zaten Esad iktidarı krizin ilk patlak verdiği dönemde, ülkenin kuzey bölgelerini terk ederek fiili olarak özerkliği desteklemiştir. Uyguladığı bu strateji ile Nusayrilerden sonra en büyük azınlık olan Kürtlerin istediklerini onlara vererek, Suriye muhalefetini bölerek zayıflatmıştır. Dahası bu parçalı yapıdaki muhalefet kesimi (PYD hariç.) istedikleri maddi desteği hiçbir zaman güçlü bir şekilde alamamış, hazırlıksız bir şekilde silahlı mücadeleye başlamıştır.

Bütün muhalefet için terörist tanımlamasını yapan Esad rejimini adeta onaylayacak şekilde, Suriyeli muhalifler arasında radikalizm artmıştır. Gelişen bu durumda da demokratik taleplerle ortaya çıkan Suriye muhalefeti, terörist olarak algılanır hale gelmiştir. Hatta o hale gelmiştir ki günümüzde bölgesel ve küresel güçler Suriye üzerine sadece DAEŞ’le mücadeleyi konuşur olmuşlardır. Muhalefetin belirsiz yapısı, hangi tarafa yanaşacağını kestiremeyen diğer küçük azınlıkların, giderek Baas rejimine yaklaşmasına ve onu desteklemesine neden olmuştur. Dahası, ülke içerisinde artan radikal örgütlerin varlığı, iç savaşı derinleştirmiş ve ABD’nin yanısıra Türkiye gibi bölgesel güçlerin de ülke içerisinde askeri müdahaleleri söz konusu olmuştur. Suriye muhalefetine olan desteğin giderek zayıflaması ve Başta ABD olmak üzere, Batı’nın Sünni ve dindar bir yönetimi Esad’a göre tercih edilir ve güvenilir bulmamaları ile Baas rejimi ve Beşar Esad, Suriye iç savaşında önemli bir aktör olarak kalmaya devam etmektedir. Bu böyle olsa bile, Suriye bölünmenin eşiğindedir. Bunun ilk aşamasını, ülkenin kuzeyini PYD’ye terk ederek, el-Kaideye çanak açarak ve halkın haklı taleplerine şiddet ile karşılık vererek, rejim kendi eliyle hazırlamıştır. Suriye, terör bahanesi ile bölgesel ve küresel güçlerin müdahalesine açık hale gelmiştir. Esad ayakta kalmıştır kalmasına ama sadece ülkenin küçük bir bölgesinde etkindir. Rejim, kendi varlığını borçlu olduğu, İran ve Rusya’ya bağımlı hale gelmiştir. Dahası, adeta post-modern bir manda dönemi yaşamaktadır. Gerçekte ise iktidarını koruma pahasına Suriye’yi kaybetmiştir.

KAYNAKÇA

- Abbas, H. (2011), The Dynamics of the Uprising in Syria. Arab Reform Brief, 51, ss. 1-10.
- Alemdar, Ş. (2016), “Cenevre III Görüşmeleri: Tünelin Sonundaki Işık mı, Suriye Çölündeki Serap mı?”, <http://researchturkey.org/tr/geneva-talks-iii-light-at-the-end-of-the-tunnel-or-a-mirage-in-the-syrian-desert/> (3.01.2017).
- Aljazeera (2016), “İlerleyemeyen Cenevre 3’ün Düşümleri”, <http://www..com.tr/haber/ilerleyemeyen-cenevre-3un-dugumleri> (3.01.2017).
- Atalay, S. (2013), "Suriye'ye Müdahale Askıda", <http://www.ntv.com.tr/dunya/suriyeye-mudahale-askida,ydtaw1rB202odRJGyF0v-g> (24.12. 2016).
- Azmeh, S. (2016), Syria’s Passage to Conflict: The End of the “Developmental RentierFix” and the Consolidation of New Elite Rule, *Politics and Society*, 44(4), ss. 499–523.

- Bar, S. (2006), *Bashar's Syria: The Regime and its Strategic, Comparative Strategy*, 25, ss. 353-445.
- BBC (2013), "BBC araştırması: Suriye Alevilerinin Katliam Korkusu", http://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/03/130315_suriye_aleviler_2 (16.12.2016).
- Bozarslan, H. (2014), *Ortadoğu: Bir Şiddet Tarihi*, 3. Baskı, (A. Berktaş, Çev.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bozarslan, H. (2016), *Ortadoğu'nun Siyasal Sosyolojisi: Arap İsyanlarından Önce ve Sonra*, (M. I. Durmaz, Çev.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Cumhuriyet (2017), "Rusya ve Çin'den 'Esad' Vetosu", http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/dunya/687745/Rusya_ve_Cin_den__Esad__vetosu.html (04.05.2017).
- Dalar, M. (2016), "Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Suriye Krizindeki Durumu" İçinde, F. Taşdemir (Editör), *Suriye, Çatışma ve Uluslararası İlişkiler*, ss. 37-38, Ankara: Nobel Yayınları.
- Dam, N. (1980), *Middle Eastern Political Clichés: Takriti and Sunni Rule in Iraq; Alawi Rule in Syria: A Critical Appraisal*, *Orient*, 21(1), ss. 42-57.
- Dam, N. (2000), *Suriye'de İktidar Mücadelesi*, 1. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Darke, D. (2010), *Syria*, London: Bradt Travel Guides Ltd.
- Darwish, H. (2013), *Syria and the Arab Spring: Unraveling the Road to Syria's Protracted Conflict*, *The Asan Institute for Policy Studies (elektronik versiyon)*, 44, ss. 1-12.
- Dinçer, O. B. ve Çoşkun, G. (2011), *Mayınlı Arazide Yürümenin Adı: Suriye'de Değişimi Zorlamak*, Ankara: USAK Yayınları.
- Durgun, H. (2017), *De Mistura: Suriye muhalefeti savaşı kazanmadığının farkına varmalı*", <https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201709071030035450-de-mistura-suriye-muhalefet-savas/> (05.05.2018).
- Durgun, H. (2017), "SMDK: Suriye'de 43 Silahlı muhalif Birleşip 'Ulusal Ordu' Kuracak", <https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201709071030036055-smdk-suriye-muhalif-ulusal-ordu/> (05.05.2018).
- Dünya (2016), "Rusya, Suriye'de Kalıcı Donanma Üssü Kuracak", <http://www.dunya.com/dunya/rusya-suriyede-kalici-donanma-ussu-kuracak-haberi-332935> (15.12.2016).
- Ekrem, E. (2012), "Çin'in Suriye Politikası ve Çözüm Planı", <http://www.sde.org.tr/userfiles/file/suriye%20analiz.pdf> (12.11.2016).

- Fuller, G. (2016), Türkiye ve Arap Baharı, Çev. Mustafa Acar, Ankara: Eksi Kitaplar.
- Globalsecurity (2012), "Syria Intelligence Security Agencies", <http://www.globalsecurity.org/intell/world/syria/intro.htm> (31.12.2016).
- Globalsecurity (2016), "Democratic Union Party [PYD]", <http://www.globalsecurity.org/military/world/para/pyd.htm> (01.01.2017).
- Gürson, P. (2010). Suriye. Ankara: Atılım Üniversitesi Yayınları.
- Haberler (2013), "Suriye'ye Askeri Müdahale Tartışmalarında Son Durum", <http://www.haberler.com/suriye-ye-askeri-mudahale-tartismalarinda-son-5010252-haberi/> (24.12.2016).
- Habertürk (2018), "ABD'den Şok İfade: Rusya Esad'a Destek Vermeseydi", <http://www.haberturk.com/abd-den-sok-ifade-esad-rusya-dan-destek-aldi-1849716> (04.05.2018).
- Habertürk (2018), "Son Dakika: ABD, İngiltere ve Fransa Suriye'yi Vurdu", <http://www.haberturk.com/son-dakika-abd-baskani-trump-tan-suriye-aciklamasi-saldiri-emrini-verdim-1919037> (07.05.2018).
- Hasan, Z. (2012). "2012 Suriye Söyleşileri", (O. Orhan, Röportaj Yapan) ORSAM.
- İnternethaber (2012), "Beşar Esad Kontrolü PKK'ya Bıraktı", <http://www.internethaber.com/besar-esad-kontrolu-pkkya-birakti-440297h.htm> (11.11.2017).
- Koçak, K. (2012), Yasemin Devrimi'nden" Arap Baharın"a, Yasama Dergisi, ss. 22-61.
- Kodmani, B. (2015). Syrian Voices on the Syrian Conflict: A solution for Syria. The Norwegian Peacebuilding Resource Centre (elektronik versiyon), ss. 1-8.
- Lister, C. (2014), Assessing Syria's Jihad, Survival Global Politics and Strategy (elektronik versiyon), 56(6), ss. 87-112.
- McCain, J. (2016), Rewarding Aggression: Bleak Outlook for Syria Agreement, Hampton Roads International Security Quarterly (elektronik versiyon), 2, ss. 22-24.
- Nasser, R., Mehchy, Z., Jebaie, J.A., Marzouk, N., Saba, K., Aita, S. ve Dahi, O. (2016). Syria Confronting Fragmentation! Impact of Syrian Crisis Report: Quarterly based report (2015). Syria: Syrian Centre for Policy Research (elektronik versiyon).
- Oğuzlu, T. (2011), Arap Baharı ve Yansımaları, Ortadoğu Analiz,36(3), ss. 8-16.
- Phillips, C. (2012), Syria's Torment, Survival, 54(4), ss. 67-82.
- Pipes, D. (1990), Greater Syria: The History Ambition, Oxford: Oxford University Press.
- Rezaei, F. (2016), Putin'in Suriye Süprizini Anlamak, Ortadoğu Analiz, 8(74), ss. 76-77.

- Ryan, C. (2012). The New Arab Cold War and the Struggle for Syria. Middle East Report (elektronik versiyon), 262, ss. 28-31.
- Sabah (2017), "PYD/PKK ile Esad'dan Suriye'de Kirli İttifak", <https://www.sabah.com.tr/gundem/2017/02/12/pydpkk-ile-esaddan-siriyede-kirli-ittifak> (16.02.2018).
- Sandıklı, A. ve Semin, A. (2012). Bütün Boyutlarıyla Suriye Krizi ve Türkiye. İstanbul: Bilgesam Yayınları.
- Seale, P. (1989), Asad: The Struggle For The Middle East, Los Angeles: University of California Press.
- Semin, A. (2015), Suriye Krizindeki İç Dinamikler: ÖSO-IŞİD-PYD Denklemi, Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (BİLGESAM) Analiz (elektronik versiyon), 1234, ss. 1-8.
- Serim, M. (2014), "Suriye'deki Alevilere Dair Bir Cehaletin Analizi", http://www.ydh.com.tr/HD13449_suriyedeki-alevilere-dair-bir-cehaletin-analizi.html (16.12.2016).
- Sputnik (2017), "İran: Esad Kırmızı Çizgimizdir", [https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201708301029941548-iran-besar-esad-kirmizi-cizgimizdir/\(04.05.2018\)](https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201708301029941548-iran-besar-esad-kirmizi-cizgimizdir/(04.05.2018)).
- Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu (2017), "İranlı Muhalif: Halep'te 25 Bin İranlı Savaşçı Bulunuyor", <http://tr.etilaf.org/haberler/siyasi-haberler/iranli%C4%B1-muhalif-halepte-25-bin-iranli%C4%B1-savasc%C4%B1-bulunuyor.html> (3.01.2017).
- Suriye Ulusal Konseyi ve Devrimci Güçler Koalisyonu (2012), "Misyon" <http://tr.etilaf.org/about-us/misyon.html> (03.01.2017).
- Şen, A. (2015), Suriye Akeri Muhalefeti, Ankara: Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Taştekin, F. (2015). Suriye: Yıkıl Git, Diren Kal! 4. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tello, F. (2012, Haziran 27). Suriyeli Siyasal Muhalif ve Suriye Ulusal Konseyi Eski Üyesi Fawaz Tello ile Söyleşi. (O. Orhan, Röportaj Yapan) ORSAM.
- Tekin, A. R. (2016), "Türkiye'nin Suriye Politikası: Demokratik Reformlardan Esad'sız Suriye'ye, Rojova'dan Kuzey Suriye'ye" İçinde, N. Akyeşilmen, Ö. A. Afşar (Editörler), Suriye'de Barışın İmkanları, ss. 145-216, Ankara: Orion Kitabevi.

- The Guardian (2012), "Saudi Arabia Plans to Fund Syria Rebel Army", <https://www.theguardian.com/world/2012/jun/22/saudi-arabia-syria-rebel-army> (01.01.2017).
- Ulutaş, U., Kanat, K. B. ve Acun, C. (2015), Sınırları Aşan Kriz, SETA Analiz (elektronik versiyon, 120, ss. 1-40).
- UNOCHA (2017), "About the Crisis", <http://www.unocha.org/syrian-arab-republic/syria-country-profile/about-crisis> (10.02.2017).
- Yalçın H. B. ve Duran B. (2016), Küresel ve Bölgesel Aktörlerin Suriye Stratejileri, Ankara: Seta Kitapları.
- Zisser, E. (2007), *Commanding Syria: Bashar al-Asad and the First Years in Power*, London: I.B.Tauris.
- Zisser, E. (2012, March). The 'Struggle for Syria': Return to the Past ? Mediterranean Politics (elektronik versiyon), 17(1), ss. 105-110.
- White, J. (2013). The Military Opposition on the Ground. J. White, A. J. Tabler, & A. Y. Zelin içinde, *Syria's Military Opposition: How Effective, United, or Extremist?* (s. 3-19). Washington: The Washington Institute for Near East Policy.